
Prvi dio

1.1. Organizirani kriminalitet u našoj literaturi

Organizirani kriminalitet je popularan izraz koji se često upotrebljava, a koji nije definiran u zakonodavstvu. Nema ni međunarodno priznate definicije. Precizna definicija ne bi direktno pomogla u borbi protiv organiziranog kriminaliteta, ali bi odredila temeljna ishodišta za daljnje djelovanje i za ujedinjavanje međunarodne borbe protiv organiziranog kriminaliteta.

Uprkos brojnim pokušajima definiranja organiziranog kriminaliteta još uvijek je uspješnije ako na organizirani kriminalitet gledamo kao na posebno izvještačenu metodu obavljanja određene kriminalne aktivnosti, nego da pokušamo separirati njegovu suštinu. (Wilton Park Paper, 1996). Stoga mislimo da istinita i pouzdana definicija ne bi imala veliku vrijednost kad ju je već tako teško postaviti. Najvažnije bi bilo to da bi označila zajedničko razumijevanje organiziranog kriminaliteta, i to kako od strane politike, tako i od strane institucija koje se bore protiv organiziranog kriminaliteta.

U svim internacionalnim nastojanjima definiranja organiziranog kriminaliteta možemo utvrditi neke suštinske karakteristike koje se reflektiraju u svim pokušajima definiranja organiziranog kriminaliteta. Te karakteristike se ispoljavaju u grupnim aktivnostima kojima je važna dobit tokom dužeg vremenskog perioda, a aktivnosti koje obavljaju prelaze državne granice. U vezi s tim glavnim karakteristikama se često spominju i druge karakteristike kao što su povećanje dobiti nasilnim sredstvima i prebacivanje dobiti u zakonita poslovanja. (Home Affairs Committee, 1994-95).

Glavna motivacija organiziranog kriminaliteta je dobit, te stoga, historijski gledano, primjećujemo seljenje djelovanja organiziranog kriminaliteta sa određenih područja (alkohol, prostitucija), gdje se, zbog lakše dostupnosti nekad strogo kontroliranih dobara i usluga, snižavaju cijene, te s tim u vezi i dobit, na druga nova područja gdje se dobiti povećavaju (droga, oružje). Zbog velike teritorijalne pokretljivosti i raznolikosti poslova, teže je uočiti i otkriti nove grupe koje se bave organiziranim kriminalitetom, nego one tradicionalne. Kod novonastalih prednjače grupe iz istočne Europe koje predstavljaju potencijalnu opasnost i za Bosnu i Hercegovinu.

Kao što je očito, dobit je glavna motivacija organiziranog kriminaliteta, te ga stoga možemo naći svuda gdje se obrće mnogo novca, gdje očekujemo veliku dobiti i gdje je mogućnost otkrivanja kriminalnih aktivnosti veoma mala. Upravo u tome neki vide glavne oznake organiziranog kriminaliteta.

Zbog povećane kontrole finansijskog poslovanja, dobiti ostvarene uz pomoć organiziranog kriminaliteta se sve teže prelijevaju u zakonitu poslovnu cirkulaciju, a da bi se s tim prikrilo porijeklo novca. Metoda prikirivanja porijekla nezakonito stvorenog novca i prikazivanja tog novca kao zakonitog prihoda je u svijetu obuhvaćena pojmom pranje novca koji najčešće povezujemo sa pojmom organizirani kriminalitet. Problematika pranja novca je toliko opširna da ćemo taj pojam spomenuti samo toliko koliko je potrebno za objašnjenje pojma organizirani kriminalitet.

Vladimir Vodinelić dovodi u vezu organizovani kriminalitet sa pojedinim državnim organima, privrednim i finansijskim strukturama većeg značaja i jačeg uticaja u poslovnom svetu.* Zoran Stojanović organizovani kriminalitet definiše kao " strukturu koja obuhvata duge forme kriminaliteta ili iskorištava različite sektore i sfere ilegalne ekonomije, infiltrirajući se u privredni, pa i u političko-administrativni svijet".*

Ovo su, ukratko glavne karakteristike koje primjećujemo u svim pokušajima opisivanja i definiranja organiziranog kriminaliteta. Iz svega navedenog možemo zaključiti da je organizirani kriminalitet lakše opisati nego definirati. Prije svega je teško povući crtu između klasičnog i organiziranog kriminaliteta. Definicija bi morala obuhvatiti sve pojavne forme, od manjih organizacija do velikih internacionalnih organizacija, iako je teško odvojiti velike i male organizacije među velikim i manjim kriminalnim organizacijama, jer male mogu biti sastavni dio velikih. Obim organizacija je teško ocijeniti zbog njihovih međunarodno razvijenih veza, jer njihovo ustanovljavanje nije ujedinjeno. Pored toga, organizirani kriminalitet se ne bavi samo jednom, nego sa više formi kriminalne djelatnosti, koje, uzimajući u obzir unosnost, brzo mijenjaju obim i forme.

Specifične kriminalne aktivnosti s kojima se bavi organizirani kriminalitet su, prije svega, preprodaja droge i oružja, krađa umjetničkih djela, organizirana krađa automobila, krijumčarenje emigranata, ekološki kriminalitet i finansijski kriminalitet. Sve te aktivnosti se međusobno prepliću. (Home Affairs Committee, 1994-95.

1 Vodinelić, V.: Kriminalitet sa mrežnom strukturom i organizovani kriminalitet profita, Bezbjednost MUP R Srbije, Beograd, broj 1/1998*

2 Stojanović, Z.: Organizovane forme kriminaliteta, Bezbjednost i društvena samozaštita, Beograd, broj 5/1990, str.62-63.*

Uzimajući u obzir da se termin organizirani kriminalitet upotrebljava u više značenja, i da znamo da je dobit njegova glavna pokretačka snaga, pogledajmo kako koncept organiziranog kriminaliteta predstavlja ekonomska znanost. Šezdesetih godina su po prvi put ukazali na neposrednu vezu aktivnosti organiziranog kriminaliteta i ilegalnog tržišta. Prema toj tezi, organizirani kriminalitet pojavljuje se tamo gdje se pojavljuje potraživanje. Posebno se upotrebom sile poboljšavaju ekonomski rezultati. Tako se organizirani kriminalitet predstavlja kao uspješno preduzeće koje proizvodi ilegalne proizvode i zadovoljava potraživanje.

Schelling, *sedamdesetih godina* zastupa teoriju da je takav koncept organiziranog kriminaliteta potrebno dopuniti i to sa jačim naglašavanjem sile i prijetnje koje moraju imati ključno mjesto u definiranju organiziranog kriminaliteta. Teorija počiva na tendenciji uspostavljanja monopola silom i prijetnjom i izbjegavanju plaćanja poreza, što snižava troškove proizvodnje.

Osamdesetih godina Reuter odbacuje prijašnje definicije i postavlja novu tezu prema kojoj je organizirana kriminalna organizacija ona za koju su karakteristične stabilnost, hijerarhijsko uređenje i uključenost u brojne kriminalne aktivnosti. Spomenuta teza ne ukazuje na vezu između legalnih i ilegalnih tržišta, nego naglašava aktivnosti na ilegalnim tržištima.

Upravo zbog pomanjkanja dotadašnjih definicija organiziranog kriminaliteta, definicije u *devedesetim godinama* su udružile elemente prije navedenih definicija sa akcentom na preplitanje legalnih i ilegalnih tržišta, kao što su djelatnosti pranja novca. O utjecajima organiziranog kriminaliteta na ekonomiju više ćemo govoriti u nastavku, bitno je da smo na ovom mjestu ukazali koliko je važno prilikom definiranja pojma organizirani kriminalitet obratiti pažnju i na koncept ekonomske znanosti.

Milo Bošković pod pojmom organizovanog kriminaliteta podrazumjeva vrstu delinkvencije i tipologiju kriminalnih pojava vezanu za aktivnost profesionalnih kriminalnih organizacija. To je djelatnost "privrednog tipa" koju vrše udruženja sa strogo utvrđenom hijerarhijom, disciplinom i normama ponašanja. Pojava se ispoljava u vidu djelovanja organizovanih ili poluorganizovanih grupa i drugih oblika udruživanja, kolektivnog vršenja krivičnih djela, u sprezi sa predstavnicima lokalne ili viših stepena državne vlasti, odnosno njenih organa i institucija. Osim toga, nosioci organizovanog kriminaliteta mogu biti u posrednoj vezi "poslovnog odnosa" sa predstavnicima finansijskih institucija, privrednih kompanija i političkih stranaka.*

3* Bošković, Milo: *Socijalna patologija*, Pravni fakultet Novi Sad, 2002, str.129

Jedinstvena definicija organiziranog kriminaliteta je dakle povezana sa međunarodnom suradnjom, jer organizirani kriminalitet sve više prelazi geografske granice i postaje transnacionalan. Zato je potrebno da se, prilikom progona takvih međunarodnih kriminalnih organizacija, usklade državna zakonodavstva, da bi policija, a i druge institucije, identično obrađivale učinitelje krivičnih djela. Međunarodno povezivanje bitno je i zbog činjenice da zadnjih godina primjećujemo porast međunarodnog kriminaliteta kojeg je pospješio napredak u razvoju telekomunikacija i tehnologije, kao i rast međunarodnih privrednih aktivnosti, transporta i turizma.

Značajnije od formalne definicije je razumijevanje karakteristika koje označavaju djelovanje organizacija koje se bave organiziranim kriminalitetom. Na osnovu tih karakteristika možemo determinirati kad, koliko, i kakve mjere ćemo upotrijebiti za borbu protiv organiziranog kriminaliteta. Upravo te značajne karakteristike organiziranog kriminaliteta odražavaju se u svim radnim definicijama organiziranog kriminaliteta u svijetu, i kao takve su važne za dalje istraživanje i opisivanje, te smo im stoga u nastavku posvetili posebnu pažnju.